ISSN - 3139 - 9940 (ONLINE)
ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ।। ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଘ୍ୟ । ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୨୬ - ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦୨୭
Volume No -01 । Issue No - 02 । October 2026 - March 2027
ଷାଣ୍ମାସିକ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟଧର୍ମୀ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପତ୍ରିକା

'ଡଣ୍‌ନାଟ୍': ଏକ ପରିଚୟ

କନକ ବର୍ଦ୍ଧନ ସାହୁ
ଅଧ୍ୟାପକ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ସିନାପାଲି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ସିନାପାଲି
DOI - https://doi.org/10.5281/zenodo.23350328

ସାରାଂଶ

ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପର୍ବ ପର୍ବାଣି, ଯାନି ଯାତ୍ରାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଆବାହନ କରାଯାଏ। ଉତ୍ସବରେ ଉଲ୍ଲସିତ ମନକୁ ଆହୁରି ଉତ୍ସବମୁଖର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ମନୋରଞ୍ଜନକୁ ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ବୋଲି ଭାବି ନୃତ୍ୟ, ଗୀତର ଆସରରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇଥାନ୍ତି। ଏଥିପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ। ଯାହା ଧୀରେ ଧୀରେ ସମୟ ସହ ହଜି ଯିବାକୁ ବସିଲାଣି। କିଛି ହାତଗଣତି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଏବେ ବି ଲୋକ ପର୍ବରେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଛି। ଯେହେତୁ ଏହା ପଶ୍ଚିମ ଓଡିଶାର କଳାତ୍ମକତାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଆସିଛି ତେଣୁ ଏଥି ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଏହି ଆଲୋଚନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ମୂଳଶବ୍ଦ -ଦଣ୍ଡନାଟ, ବାଁଡ଼ିବୁତଲ, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା, ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶା, ହରିବଂଶ, ଡଣ୍‌ନାଟ୍ ।

ଲୋକସାହିତ୍ୟ ସ୍ଥାନାନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଏହା ପଛରେ ସେଠିକାର ଲୋକଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଜୀବନଧାରାର ଭୂମିକା ରହିଛି । ଲୋକେ ମନୋରଞ୍ଜନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହେଉ ବା ଜୀବନକୁ ସରଳ ସହଜ କରିବା ପାଇଁ ହେଉ ସେମାନେ ବିବିଧ ନୀତିନିୟମକୁ ଆପଣେଇ ନିଅନ୍ତି। ସେସବୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପରମ୍ପରା, ପ୍ରଥା, ସଂସ୍କୃତି ଇତ୍ୟାଦି ଭାବେ ଜନସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭପୂର୍ବକ ସମୟ ସହିତ ତାଳ ଦେଇ ଗତିକରିଚାଲେ। ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକଜୀବନରେ ଅନେକ ଗୀତ, ଗାଥା, କଥା, ନାଟକ ସମୟକ୍ରମେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଲୋକସାହିତ୍ୟକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛି। ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛି।

ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିବ ଶକ୍ତି ଆରାଧନାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଏକ ଦଣ୍ଡନାଟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ। ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଦାୟକ। ଶରୀରକୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଭୋକ୍ତା ବା ମାନସିକଧାରୀମାନେ ଶିବ ଓ ଶକ୍ତି ଉପାସନା କରନ୍ତି। ଦଣ୍ଡନାଟରେ ମୁଖ୍ୟ କଥା ହେଲା ଶରୀରକୁ ଦଣ୍ଡଦେବା। ଦିନ ବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ଦଣ୍ଡ ନୀତି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରାତିରେ ବିଭିନ୍ନ ନାଟ ହୁଏ। ରାତିରେ ଅନେକ ଚରିତ୍ର ବେଶ ହୋଇ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ବାହାରନ୍ତି। ଶିବ, ପାର୍ବତୀ, ଚଢେୟା, ଚଢେୟାଣୀ, ଶବର, ଶବରୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି। ପୁରାଣରୁ ବିବିଧ କଥାବସ୍ତୁକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଏହି ନାଟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ। ଏହି ଦଣ୍ଡନାଟ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ଗବେଷଣା ହୋଇ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ସାରିଛି। ତେବେ ଆମେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ସ୍ଥିରକରିଥିବା 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଏହାଠାରୁ ଭିନ୍ନ।

ପ୍ରଥମେ ଏହି 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଶବ୍ଦକୁ ବୁଝିବା । 'ଦଣ୍ଡ' ଶବ୍ଦକୁ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଡଣ୍' ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଏ। ଉଦାହରଣ- "ହେ ଭଗବାନ ମକେ ଏତକି ଡଣ୍ କେଏଁ ଯେ ଦଉଛୁ ?" ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା- "ହେ ଭଗବାନ ମୋତେ ଏତିକି ଦଣ୍ଡ କାହିଁକି ଦେଉଛୁ ?" । ଲୋକେ 'ଯମଦଣ୍ଡ'କୁ 'ଯମଡଣ୍' ବୋଲି କହନ୍ତି। ତେବେ 'ଦଣ୍ଡନାଟ'ର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୂପ ବା ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକ ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ରୂପ ହେଉଛି 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଅଭିନୟ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳର 'ଦଣ୍ଡନାଟ'ରେ ଯେଉଁସବୁ ନୀତି ଓ ନାଟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ସେସବୁ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍'ରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ। ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର କିଛି ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ 'ଦଣ୍ଡନାଟ' ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଲୋକେ 'ଛତରଡଣ୍' ବୋଲି କହନ୍ତି। କାରଣ ଏଥିରେ ଶକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଭାବରେ ଛତରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ନାଟୁଆଦଳ ଚୈତ୍ରମାସରେ ମାନସିକ ଅନୁସାରେ ସାତ, ନଅ, ଏଗାର, ତେର ଦିନ ଧରି ନାଟ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି। ଦିନବେଳେ ବହୁ ପ୍ରଚାରିତ ପେନ୍‌ଡଣ୍(ପାଣିଦଣ୍ଡ) ଓ ଧୂଳିଦଣ୍ଡ କରି ସାରିଲା ପରେ ରାତିରେ 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା' ବା 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମଭେଟ' ଅଭିନୟ କରନ୍ତି। ଏଥିରେ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ହେଉଥିବା ବିବିଧ ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ହେଉଥିବା 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍'ରେ ଶରୀରକୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ନୀତି ଅପସରି ଯାଇ କେବଳ ରାତ୍ର ସମୟରେ 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା' ବା 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମଭେଟ' ହିଁ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି। ଏହା କେଉଁ ସମୟରେ ଅଲଗା ହେଲା ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୂଚନା ମିଳେନାହିଁ। ଆଉ ଏହି 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା' ବା 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମଭେଟ' ହିଁ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ନାମରେ ପରିଚିତ। ଦଣ୍ଡନାଟ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ (ଚୈତ୍ରମାସରେ) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍' ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ବପର୍ବାଣି ତଥା ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବସରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ।

ଡକ୍ଟର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ତାଙ୍କର 'ଓଡ଼ିଆ ଲୋକନାଟକ' ପୁସ୍ତକରେ 'ବାଡ଼ିବୁତଲ' ନାମରେ ଏକ ଲୋକନାଟକର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି। ଏହି 'ବାଡ଼ିଁବୁତଲ' ହିଁ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍'। ବୋଧହୁଏ ଡକ୍ଟର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ସୋନପୁର ଓ ବୌଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳର 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା'କୁ ଆଧାର କରି ଏହି ଲୋକନାଟକର ନାଁ 'ବାଡ଼ିଁବୁତଲ' ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି(ଦାସ, ପୃଷ୍ଠା-୧୮୩-୧୮୪)। କାରଣ ଓଡ଼ିଶାର ସୋନପୁର ଓ ବୌଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍'କୁ ଲୋକେ 'ବାଡ଼ିଁବୁତଲ' ବୋଲି କହନ୍ତି। ମାତ୍ର ସମଗ୍ର ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା'କୁ 'ବାଡ଼ିଁବୁତଲ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ। ସାଧାରଣତଃ ଏହା

'ଡଣ୍ନାଟ୍' ନାମରେ ହିଁ ପରିଚିତ। ଡକ୍ଟର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ 'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ' ନାମକରଣ ପଛରେ ଏହି ନାଟକର ଏକ ଚରିତ୍ର ଯାହାର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନାମ 'ତିଳୋତ୍ତମା'(ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ, ହରିବଂଶ, ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ), ତାହାକୁ ମୁଖ୍ୟଚରିତ୍ର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି। କିନ୍ତୁ 'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ' ବା 'ତିଳୋତ୍ତମା' ଏହି ନାଟକର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ନୁହେଁ। ଏହା ଏକ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା ହୋଇଥିବାରୁ ଏଥିର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣ।

'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ' ଏକ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନାମ ନୁହେଁ। 'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ' ଶବ୍ଦ 'ବାଢ଼ିଁ' ଓ 'ବୁତଲ' ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣରେ ତିଆରି। 'ବାଢ଼ିଁ' (ଅଞ୍ଚଳ ଭେଦରେ 'ବାଣୀ')ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ, ଛୋଟ ବା ଆବଶ୍ୟକଠାରୁ କମ୍। 'Bottle' ଶବ୍ଦରୁ 'ବୋତଲ' ତାପରେ 'ବୁତଲ' ହୋଇଛି। ଯିଏ ସାମାଜିକ ନୀତି ଅନୁସାରେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ, ଲୋକେ ତାହାକୁ 'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ' କହନ୍ତି। ଏହାଙ୍କ ନାମ ପୁଣି 'କୁଟିଳା' । ସେ ହେଉଛି ଚନ୍ଦ୍ରସେଣାଙ୍କ ଭଉଣୀ ଓ ରାଧାଙ୍କ ନଣନ୍ଦ, ଯିଏ ଉଦଣ୍ଡି। ତା'ର ମତିଗତି ଠିକ ନାହିଁ। ସାମାଜିକ ନୀତିକୁ ସେ ଅନୁସରଣ କରେନାହିଁ। ଏଣୁ ତାକୁ 'ବାଢ଼ିଁ', 'ବାଢ଼ିଁବୁତଲ', 'ବାଢ଼ିଁନନୀ' ବୋଲି କହନ୍ତି। ତା' ସହିତ କୁଟିଳାର ବ୍ୟବହାରକୁ ଦେଖି ଲୋକେ 'ବେଏରୀ, 'ବାଏରୀ', 'ଠେଟେଡ୍', 'ଠେଠେଲ୍' ଇତ୍ୟାଦି ନାମରେ ଡାକନ୍ତି। ମାତ୍ର ଏହି ଲୋକନାଟକ 'ଡଣ୍ନାଟ୍' ନାମରେ ପରିଚିତ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମଲୀଳା' ବା 'ଡଣ୍ନାଟ୍' ବା 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମଭେଟ' ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବିବାହିତା ରାଧାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ ମିଳନ ହେଉଛି 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦିନେ ରାଧାଙ୍କୁ ଯମୁନାକୂଳରେ ଦେଖିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ରୂପ ଲାବଣ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧହୋଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ହେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛାପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି। ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଧାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ଆଶା କରିଛନ୍ତି। ଶରୀରରେ କାମ ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଛି। ରାଧା କିନ୍ତୁ ବିବାହିତା। ସେ କୁଳବଧୂ। ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ତାଙ୍କର ଶାଶୂ ଜଟିଳା ଓ ନଣନ୍ଦ କୁଟିଳା ଅଛନ୍ତି। ଏଣୁ ରାଧାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକ ଉପାୟ ପାଞ୍ଚିଛନ୍ତି। ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ ଚରିତ୍ର 'ଦୂତୀ'ଙ୍କୁ ଡାକି ମନକଥା ଜଣେଇ ରାଧାଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ କରେଇବାକୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି। ଦୂତୀ ପ୍ରଥମେ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବୁଝେଇଛନ୍ତି। ମାତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବୁଝା ହେବାରୁ ଦୂତୀ ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ ରାଧାଙ୍କ ଗୃହକୁ ଯାଇଛନ୍ତି। ସେଠାରେ ରାଧାଙ୍କୁ ଏକାକୀ ଦେଖି ଆସିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜଣେଇଛନ୍ତି। କାରଣ ରାଧା ସହିତ ତାଙ୍କର ନଣନ୍ଦ ସବୁବେଳେ ପାଖରେ ପାଖରେ ଥାଏ। ରାଧା ଓ ଦୂତୀ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ହେଉଛି ମକର ବା ସଙ୍ଗାତ। ରାଧା ଅମଙ୍ଗ ହେବାରୁ ଦୂତୀ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଚାଟୁବାଣୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ରାଧାଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି। ମାତ୍ର ବିଫଳତାର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା। ଶେଷରେ ରାଧା ଓ କୁଟିଳା କୁଳବତୀ ନାରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବିଷୟରେ ଜଣେଇ ଦୂତୀକୁ ଗାଳି ଓ ମାଡ଼ ଦେଇ ବାହାର କରିଦେଇଛନ୍ତି। ଦୂତୀ ଫେରି ଆସି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଜଣେଇଛନ୍ତି। ତା'ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ରାତ୍ର କାଳରେ ରାଧାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି। ମାୟାବଳରେ ସମଗ୍ର ଗୋପପୁର ନିଦ୍ରିତ। ରାଧା ଓ କୁଟିଳା ମଧ୍ୟ ନିଦ୍ରିତ । ରାଧାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଘରେ ନାହାନ୍ତି। ସେ ଗୋ ଗୋଷ୍ଠରେ ରହିଛନ୍ତି। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାଧାଙ୍କୁ ଡାକିଛନ୍ତି। ରାଧାଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜକୁ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି। ରାଧା ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଚୋର, ତସ୍କର ବୋଲି ଗାଳି ଦେଲେ। କାରଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଳୁତ ପିଲା। ସେ ରତିରସ କଥା କିପରି ଜାଣିବେ ? ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋଲୋକ ଧାମର ନିତ୍ୟରାସ କଥା ମନେ ପକେଇଛନ୍ତି। ମାତ୍ର ରାଧା ବିଶ୍ୱାସ କଲେନାହିଁ। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ରାଧା ସହିତ ମିଳନ ହୋଇନପାରିବା ବିଷୟ ଜଣେଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ରଙ୍ଗାବତାରର କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନହେବାରୁ ସେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଫେରିଯିବେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମା ନିଜ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ଭାଳନ୍ତୁ ବୋଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜଣେଇଲେ। ପରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ବରୁଣ ମୋହନ ବଂଶୀ ଆଣିଦେଇଛନ୍ତି। ଏହି ବଂଶୀ ମାଧ୍ୟମରେ ରାଧା ରାଧା ବୋଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଡାକିଛନ୍ତି। ରାଧା ଏହି ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସହିତ ମିଳନ ହେବାକୁ ଅଧୀରା ହେଲେ। ଦୂତୀକୁ ଡାକି ରାଧା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଭେଟ କରେଇବା ପାଇଁ ବିନତି ବାଢିଛନ୍ତି। ଦୂତୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଣି ରାଧା ସହିତ ଭେଟ କରେଇଲେ।

ରାତିରେ ରାଧା ସହିତ ଭେଟ ହେବାପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାଧା ସହିତ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ। ଗୋଟିଏ ପଲଙ୍କରେ ଦୁଇ ପଟରେ ରାଧା ଓ କୁଟିଳା ଏବଂ ମଝିରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ। ସକାଳ ହେବା ବେଳକୁ ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଆସି ଝରକା ବାଟେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ରାଗି ଯାଇଛି। ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହା ଜାଣି ନିଜେ ବାଳୁତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି। ଚନ୍ଦ୍ରସେଣାର ଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଛି। ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏଇୟା ହେଉଛି 'ଡଣ୍ନାଟ୍' ବା 'ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମଭେଟ'ର ବିଷୟବସ୍ତୁ।

ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁର ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ସ ହେଉଛି ପଞ୍ଚସଖା ଯୁଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ 'ହରିବଂଶ' ପୁରାଣ। ଏହି ପୁରାଣର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଟି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣିତ। 'ଡଣ୍ନାଟ୍' ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଦଳ ଏହି କାହାଣୀରେ ଅଳ୍ପ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ବା ବିଷୟବସ୍ତୁର କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ହରିବଂଶ ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୋଳିରେ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ଗୋପପୁରର ଦୂତୀ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି। ଏହି ଦୂତୀ ବୟସରେ ବୃଦ୍ଧା ଓ ପାକୁଆ ପାଟି ତଥା ବିଚିତ୍ର ବେଶ ପରିହିତା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରିୟ। ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦୋଳିରେ ଦେଖି ନିତ୍ୟରାସ କଥା ମନେ ପକେଇଦେଇଛି। ଚନ୍ଦ୍ରବଳୀ ରାଧିକା ସହିତ ମିଳନ ହେବାର ସୂଚନା ଦେଇଛି। ଏହା ଶୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନରେ କାମ ଭାବନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ଓ ସେ ନିଜେ ରାଧା ଗୃହକୁ ଯାଇଛନ୍ତି। ତା' ପରବର୍ତ୍ତୀ କାହାଣୀ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ।

କିଛି 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ରେ ଅଭିନୀତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯମୁନା କୂଳରେ ରାଧାଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଧୀର ତ କିଛି 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ରେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଧାଙ୍କୁ ଦେଖି ଅଧୀର ହେବା ଓ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୂତୀକୁ ରାଧା ନିକଟକୁ ପଠେଇବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ହରିବଂଶ ପୁରାଣରେ ନାହିଁ। ଏହା ଲୋକ କଳାକାରମାନଙ୍କ କଳ୍ପନା ସମ୍ଭୂତ ମାତ୍ର। ସେ ଯାହାହେଉ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାଧାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ହେବାର ଇଚ୍ଛା ପୋଷଣ କରିବା, ରାଧାଙ୍କଠାରୁ ଭର୍ତ୍ସନା ପାଇବା, ମୋହନ ବଂଶୀଦ୍ୱାରା ରାଧାଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ଓ ଶେଷରେ ଦୂତୀ ମାଧ୍ୟମରେ ରାଧାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ହେବା 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ।

'ଡଣ୍ନାଟ୍'ରେ ପୁରାଣ ଆଧାରିତ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛନ୍ତି- ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଶ୍ରୀରାଧା, ଦୂତୀ, କୁଟିଳା(ତିଳୋତ୍ତମା), ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା, ବେଦବର ବ୍ରହ୍ମା ଓ ବରୁଣ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ର ଅନ୍ୟ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି 'ଢୁଲିଆ'। ଢୋଲ ବଜାଉଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କୁ 'ଢୁଲିଆ' କୁହାଯାଏ। ଏହି 'ଢୁଲିଆ' ସମଗ୍ର 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ରେ ସମସ୍ତ ଚରିତ୍ର ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରେ। 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ର ସମସ୍ତ ନାରୀ ଚରିତ୍ର ଢୁଲିଆକୁ ମାମୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି। 'ଡଣ୍ନାଟ୍'ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଶ୍ରୀରାଧା ଉଭୟେ କାମଦ୍ୱାରା ଜର୍ଜରିତ।

ଦୂତୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଚରିତ୍ର। କୁଟିଲା ବେଳେବେଳେ ରାଧାଙ୍କୁ ବିରୋଧ କରେ ଓ ବେଳେବେଳେ ରାଧା ସହିତ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମିଳନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ। ମାତ୍ର ହରିବଂଶରେ ରାଧାଙ୍କ ନଣନ୍ଦ ନିଦ୍ରିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ। ସେ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମିଳନ କଥା କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ। ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଏକ ନପୁଂସକ ଚରିତ୍ର, ଯିଏ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଗୋ ଗୋଷ୍ଠରେ ରହେ। କେବଳ ଖାଇବାବେଳେ ଘରକୁ ଆସେ। ବେଦବରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବଂଶୀ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେବା ଓ ବରୁଣ ବଂଶୀ ଆଣିଦେବା।

ନାଟକରେ ଯେତେ ଅଭିନେତା ଅଭିନୟ ପାଇଁ ମଞ୍ଚକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଇଷ୍ଟ ସ୍ତୁତି କରି ନିଜ ନିଜର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି। ଏହି ନାଟ ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମେ ଢୁଲିଆ ମଞ୍ଚକୁ ଆସି ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିବିଧ ବାଦ୍ୟ ବଜେଇଲା ପରେ ରାଧାଙ୍କ ନଣନ୍ଦ ଆସିବ। ସେ ତା'ର ପରିଚୟ ଦେଇ ରାଧାଙ୍କୁ ଖୋଜିବ। ତା' ପରେ ରାଧା ମଞ୍ଚକୁ ଆସିବେ। ସେମାନେ ଗଲାପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସିବେ ଓ ଦୂତୀଙ୍କୁ ଡାକି ମନକଥା କହି ରାଧା ନିକଟକୁ ପଠେଇବେ। ରାଧାଙ୍କଠାରୁ ନାସ୍ତିବାଣୀ ଶୁଣି ଦୂତୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲା ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁଣି ମଞ୍ଚକୁ ଆସି ରାଧା ନିକଟକୁ ନିଜେ ଯିବେ। ରାଧାଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାରୁ ସେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଡାକିବେ। ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବରୁଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବଂଶୀ ଦେବେ। ପରେ ରାଧା ବଂଶୀ ସ୍ୱନଶୁଣି ଅଧୀର ହୋଇ ଦୂତୀ ମାଧ୍ୟମରେ ମିଳନ ହେବେ। ଶେଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ବାହାରିବେ। କିଛି ନାଟକରେ ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଯାଏ। କୁଟିଲା ଓ ରାଧା ଆସିଲା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଆସି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ସାଙ୍ଗରେ ଶିକା ବାହୁଙ୍ଗା ନେଇ ଚାଲିଯାଏ। ତାପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସନ୍ତି। ଶେଷରେ ଦୂତୀ ମାଧ୍ୟମରେ ମିଳନ ହୁଏ ଓ ନାଟକ ସରିଯାଏ।

ଏହି 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌' କେବେଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ହୋଇପାରିନାହିଁ। ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ଅନେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଏହାର ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ନାମ ଅଜ୍ଞାତ। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ର ସ୍ରଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତ। ମାତ୍ର ଏହାର ଗୀତଗୁଡ଼ିକରେ ଲେଖକମାନଙ୍କ ନାମ ଭଣତି ହୋଇଥାଏ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଅନେକ ଗୀତ ବୋଲାଯାଉଛି ଯାହାର ଭଣତିରେ ନାମ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ପରିଚୟ ବା ଠିକଣା ମିଳୁନାହିଁ। ମାତ୍ର କିଛି ଗୀତ ବୋଲାଯାଉଛି ଯାହାର ଲେଖକ ଜୀବିତ ଓ ପରିଚିତ ମଧ୍ୟ। ଏହି 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌' ଅଭିନୟରେ ରୁଚି ରଖୁଥିବା କଳାକାରମାନେ ଗୁରୁ ପରମ୍ପରା ମାଧ୍ୟମରେ ତାଲିମ ନେଇ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି। ଏହାର ସଂଳାପ ନାଟୁଆ ଦଳ ଅନୁସାରେ କିଛି ପରିମାଣରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ।

'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ର ମୁଖ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ହେଉଛି ଢୋଲ। ଏହା କାଷ୍ଠରେ ଓ ଚମଡ଼ା ଢାଙ୍କୁଣୀରେ ତିଆରି ଏକ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର। ଗୋଟିଏ ପଟେ ଏକ ବାଡ଼ିରେ ଓ ଅନ୍ୟପଟେ ହାତରେ ଆଘାତ କରି ବଜାଯାଏ। ପୂର୍ବକାଳରେ ଢୋଲ ସହିତ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାର ମୃଦଙ୍ଗ, ବଂଶୀ, ମୁହୁରି, ନିଶାଣ ଏବଂ ଥାଳି ବା ପରାତକୁ ଓଲଟାଇ ଗିନି ମାଧ୍ୟମରେ ବଜାଉଥିଲେ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଏଥିରେ ଆଧୁନିକ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର କେସିଓ, ପ୍ୟାଡ ଭଳି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି। ଏଥିରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଚରିତ୍ରମାନେ ପୌରାଣିକ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତି। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୀତବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ ସହିତ ହାତରେ ବଂଶୀ ଓ ମସ୍ତକରେ ବାଙ୍କ ଚୂଳ ମୁକୁଟ ଓ ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଧାରଣ କରିଥାନ୍ତି। ପୂର୍ବରୁ ଏହି ନାଟରେ ସମସ୍ତ ଚରିତ୍ର ଭୂମିକାରେ ପୁରୁଷମାନେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ କରୁଛନ୍ତି। ମାତ୍ର କିଛି ଦଳରେ ନାରୀ ଚରିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ନାରୀମାନେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। ଯେଉଁ ନାଟରେ ନାରୀ ଭୂମିକାରେ ନାରୀମାନେ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି ସେହି 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'କୁ 'ଟୁକିଲ ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌' ବା 'ମହିଳା ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌' ବୋଲି କୁହାଯାଏ।

ରସ ବିହୀନ ସାହିତ୍ୟ ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇପଡ଼େ। 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ର ମୁଖ୍ୟ ରସ ହେଉଛି ଶୃଙ୍ଗାର। ତେବେ ଏ ଶୃଙ୍ଗାର ବା ପ୍ରେମ ପରକୀୟା ଅଟେ। କାରଣ ରାଧା ଚନ୍ଦ୍ରସେଣାର ବିବାହିତା ପତ୍ନୀ। ହରିବଂଶ ପୁରାଣ ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଓ ଯଶୋଦା ଭାଇ ଭଉଣୀ। ଏଣୁ ରାଧା ମାନ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମାଇଁ। ତେବେ ସମାଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାଇଁ ଓ ଭଣଜା ଅର୍ଥାତ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏହି ପ୍ରେମ ପରକୀୟା। ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣର ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଶ୍ରୀରାଧାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମା ଭାଣ୍ଡୀର ବଣରେ ବିବାହ କରେଇଥିଲେ। ଏଣୁ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣ ହେଉଛନ୍ତି ପତିପତ୍ନୀ। ବୈଷ୍ଣବ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି। ମାତ୍ର ଏହି ପତିପତ୍ନୀ ସମ୍ପର୍କ ବା ରାଧା ଯେ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି ତାହା ଲୋକମୁଖରେ ଲୁଚିଯାଇ ମାଇଁ ଭଣଜା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମର ବର୍ଣ୍ଣନା ବହୁ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଚଳିତ। ଏଣୁ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ହିଁ ଅଙ୍ଗୀରସ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତ। ହରିବଂଶ ପୁରାଣର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟରେ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ରତି ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି। ଏହାର ପ୍ରଭାବରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୂତୀ ହାତରେ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖି ପଠାନ୍ତି ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ରତିଭିକ୍ଷା ରହିଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ-

"ଗେଲେଗେଲେ ଲେଖିଦେଲି ନ ଧରିବ ଦୋଷ,
ଇନ୍ଦୁମୁଖୀ ବାରେ ମୋତେ ନକର ନିରାଶ ॥
ବାରିଜ ବଦନକୁ ବଳାଇଛି ଆଶ,
କୁମୁଦ ବନରେ ଯେହ୍ନେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ହାସ ॥
ଦିନ ସରୁନାହିଁ ଧନ ତୋ ରୂପକୁ ଗୁଣି,
ଅଦ୍ୟ ଛ' ଅକ୍ଷରକୁ ମୋହର ମାଗୁଣି" ॥

ଏହି ଗୀତ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାଗ, ପିତା-ମୂରଲୀ ବାଗ, ବୟସ-୪୫, ଠିକଣା- ଗ୍ରାମ: ପତ୍ରାପାଲି, ଡାକ-ହଳଦି, ଥାନା: ମୁରିବାହାଲ, ଜିଲ୍ଲା: ବଲାଙ୍ଗିରଙ୍କମୁଖରୁ ସଂଗୃହୀତ ('ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂମିକାର ଅଭିନେତା)। ଏହି ଗୀତର ଲେଖକ ବ୍ୟାସଦେବ ସାହୁ ବୋଲି କହନ୍ତି। ଏହି କବିଙ୍କ ଠିକଣା ଅଜ୍ଞାତ। ଦୂତୀ ରାଧାଙ୍କୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆଣି ନ ପାରିବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯାଇଛନ୍ତି। ସେଠାରେ ରାଧାଙ୍କୁ ବୁଝେଇଛନ୍ତି ମାତ୍ର ରାଧା ଅମଙ୍ଗ ହୋଇ ମୌନ ରହିବାରୁ କାମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜନିତ କ୍ରୋଧ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ କବାଟକୁ ଲାତ ମାରିବାଦ୍ୱାରା କବାଟ ଖୋଲି ଯିବାରୁ ରାଧା ପାଖକୁ ଯାଇଛନ୍ତି। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ କହନ୍ତି-

"ମଦନ ଆରତେ ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ,
ରାଗେ କବାଟକୁ ମାଇଲେ ଲାତେ,
ଫିଟିଲା ଖଞ୍ଜା ଅର୍ଗଳି ସହିତେ ଯେ ଶ୍ୟାମ ଭିତରକୁ ଗଲେ ।
ଉଠ ରାଇ ବୋଲି ବେନି ଭୁଜ ଧରି ପଲଙ୍କ ପରେ ବସିଲେ" ।

ପୂର୍ବରୁ ଶୃଙ୍ଗାର ବର୍ଣ୍ଣନା ସର୍ବଜନ ବୋଧ ଭାଷାରେ ନହୋଇ ଅନେକ କଠିନ ଶବ୍ଦ ଓ ପ୍ରହେଳିକା ମାଧ୍ୟମରେ ହେଉଥିଲା। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ଏପରି ଅଶ୍ଳୀଳ ଇଙ୍ଗିତ ମାଧ୍ୟମରେ ଶୃଙ୍ଗାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉଛି ଯେ ବେଳେବେଳେ ତାହା ଅତି ଉତ୍କଟ ହୋଇପଡୁଛି। ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣ ଉଭୟେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଚରିତ୍ର। ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ପରମପୁରୁଷ ଭଗବାନ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ। ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମ ଅପ୍ରାକୃତ ପ୍ରେମ ବୋଲି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ କବି ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର 'ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି' କାବ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଛାନ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି-"ଅପ୍ରାକୃତ ପ୍ରେମ ମୂର୍ତ୍ତି ଜୟ ରାଧାହରି / ଅବ୍ୟକ୍ତ ଲୀଳାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କର ଅବତରି"। ମାତ୍ର 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ଉଭୟ ଚରିତ୍ର ଏକ ସାଧାରଣ ଲୌକିକ ଜୀବନର କାମାତୁର ପ୍ରାଣୀ ଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ହେବା

ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ। ଏହି ନାଟରେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ସହିତ ହାସ୍ୟ ରସ ଦେଖାଯାଏ। ଏହି ହାସ୍ୟ ରସର ଉଦ୍ରେକ ପାଇଁ କୁଟିଲା, ଦୂତୀ, ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଓ ଢୁଲିଆଙ୍କ ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ଓଡ଼ିଶାର ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଚିତ୍ରକୁ ନିଖୁଣ ଭାବରେ କଳାକାରମାନେ ଉପସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି। ରାଧା ବିବାହିତା ହେତୁ ଘର କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ଶାଶୂ ଓ ନଣନ୍ଦଙ୍କ ଟାହି ଟାପରା କଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ପ୍ରଥମେ ରାଧା ସ୍ୱକୀୟା ପ୍ରେମର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିବା ଦେଖାଯାଏ। ଏହି ସମୟରେ ରାଧା ମୁହଁରେ ସାମାଜିକ ଆଚାର ବିଚାର ନୀତିନିୟମ ତଥା ସଂଯମୀ ଜୀବନକୁ ଦର୍ଶକ ଅନୁଭବ କରିପାରିବ। ଏଥିରେ କେବଳ ପ୍ରେମ ବିଷୟ ନ ରହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ଶୈଳୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଷୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ। କୃଷ୍ଣ ଓ ରାଧା, ଦୂତୀ ଓ କୃଷ୍ଣ, ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣ, ଦୂତୀ ଓ ରାଧା, ରାଧା ଓ କୁଟିଲା, ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ଓ ରାଧା, କୁଟିଲା ଓ ରାଧାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତିପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ପିଣ୍ଡବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବାଦ, ଶରୀର ତତ୍ତ୍ୱ, ଜୀବପରମ ବିଚାର, ଯୋଗତତ୍ତ୍ୱ, ରାଧା ଜୀବନୀ ସମ୍ପର୍କିତ ବିଷୟ, କୃଷ୍ଣ ଜୀବନୀ ସମ୍ପର୍କିତ ବିଷୟ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର କରାଯାଏ। ଏହା ଦର୍ଶକ ମନରେ 'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌' ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ତିଆରି କରେ। ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରହେଳିକା, ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଶୃଙ୍ଗାର ଓ ହାସ୍ୟ ରସ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ଦର୍ଶକ ରୂପକ ଭ୍ରମରକୁ ଟାଣିଆଣେ।

'ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର କଥିତ ଭାଷା(କୋସଲି) ଉଭୟ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ। ଏଥିରେ ସ୍ଥାନୀତ ଅନେକ ଗୀତ ମାନକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରଚିତ। ସଂଳାପ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଏ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:-

୧. ଦାସ, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ, ହରିବଂଶ (ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ), ରାଧାରମଣ ପୁସ୍ତକାଳୟ, କଟକ ।
୨. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର, ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ନାଟକ, ଗ୍ରନ୍ଥମନ୍ଦିର, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୦୬।
୩. ପ୍ରଧାନ, କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ (ଅନୁବାଦ), ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ, ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ/ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମଖଣ୍ଡ, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଷ୍ଟୋର, କଟକ।
୪. ମହାନ୍ତି ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ(ସଂ); ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି; ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି, ଚତୁର୍ଥ ସଂସ୍କରଣ-୧୯୬୫(ସୌଜନ୍ୟ- ଓଡ଼ିଆ ବିଭବ)।

ସହାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି:-

୧. ଶ୍ରୀ ପ୍ରସନ୍ନ ସାହୁ, ପିତା-ଯୁଧିଷ୍ଠି ସାହୁ, ବୟସ-୫୧ ବର୍ଷ, ଠିକଣା- ଗ୍ରାମ: ଅଶୁଲା, ଡାକ: କପିଳାଭଟା, ଥାନା: ବଙ୍ଗୋମୁଣ୍ଡା, ଜିଲ୍ଲା: ବଲାଙ୍ଗିର । ('ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂମିକାର ଅଭିନେତା)
୨. ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାଗ, ପିତା-ମୂରଲୀ ବାଗ, ବୟସ-୪୫, ଠିକଣା- ଗ୍ରାମ: ପତ୍ରାପାଲି, ଡାକ-ହଳଦି, ଥାନା: ମୁରିବାହାଲ, ଜିଲ୍ଲା: ବଲାଙ୍ଗିର । ('ଡଣ୍‌ନାଟ୍‌'ରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂମିକାର ଅଭିନେତା)

■ ■ ■